

Bernard Harbaš *

Prikaz univerzitetskog udžbenika

Filozofija prava

**Autor: Doc. dr. sc. Spahija Kozlić, I izdanje,
Pravni fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, 2016.**

Ovih dana je, u izdanju Pravnog fakulteta u Zenici, svjetlo dana ugledao udžbenik *Filozofija prava* Spahije Kozlića, dugogodišnjeg predavača filozofije na Univerzitetu u Zenici. Ovaj udžbenik je rezultat autorovog dugogodišnjeg predavačkog i istraživačkog rada u ovoj oblasti. Osim što se bavi istraživanjem, profesor Kozlić već dugi niz godina predaje predmet *Filozofija prava* na Pravnom fakultetu u Zenici, a budući da je iz ove oblasti nedostajalo literature, pisanje udžbenika na ovu temu se nametnulo kao nužnost i obaveza. Do sada, akademska scena nije obilovala posebnim interesovanjem za filozofsku analizu prava. Osim tematskog izdanja časopisa *Dijalog* (br.1-2, 1987. godine) posvećenog temi „Finska filozofija prava“ i knjige *Filozofija prava* Muslije Muhovića, autoru ovih redaka nisu poznati neki drugi radovi iz ove oblasti. Inače *filozofija prava* i kao nastavni predmet nije bio posebno popularan na pravnim fakultetima, niti studijama filozofije i sociologije u BiH, što je bio još jedan od pokazatelja slabog interesovanja za istraživanje ove teme. Stoga, ova knjiga ima i posebnu vrijednost, ne samo što će omogućiti studentima pravnih nauka uvid u jednu oblast koja kritički i cjelovito promišlja samo pravnu nauku, već i što obogaćuje filozofsku produkciju BiH radom o temi o kojoj se veoma slabo pisalo.

Autor je u svojoj knjizi nastojao da ponudi cjelovit prikaz filozofske analize prava, što podrazumijeva, kako historijski, tako i teorijski aspekt razumijevanja ove discipline. Knjiga započinje opštim uvodom u filozofiju, gdje autor izlaže pregled historijskog razvoja kritičke misli o svijetu i životu sve do Aristotela. U tom dijelu udžbenika čitalac dobija opštu sliku antičkih filozofskih teorija koje su se bavile praktičkim znanjima, čime nas autor upoznaje s historijskim temeljima političke teorije. Nakon toga, slijedi poglavlje u kojem se otvara tema filozofskog shvatanja prava. Ov-

* Doc.dr.sc., Ekonomski fakultet Univerziteta u Zenici.

dje, čitalac dobija osnovne obrise sadržaja ovog djela: ko su utemeljitelji filozofije prava, kako se ova disciplina razvijala kroz historiju filozofije, filozofsko shvatanje pravednosti. U ovom dijelu saznajemo da se naziv i istinska elaboracija ove filozofske discipline prvi put javlja u Hegelovom djelu *Enciklopedija filozofskih nauka*, što ovog predstavnika njemačkog idealizma, prema autoru, čini utemeljiteljem filozofije prava budući da je "progovorio o pravu na disciplinarniji način" (Kozlić, 2016: 91), čime se autor suprotstavlja tvrdnji čuvenog Ljubomira Tadića o Kantu „kao prvom koji je filozofski jasno i dosljedno otvorio temeljna pitanja o pravu“.

Autor nam nadalje elaborira bitnu razliku između nauke o pravu i filozofske analize prava gdje ukazuje da kritička refleksija o pravu „posjeduje najšire perspektive sagledavanja prava putem kojih stječe prednost komparacije prava s drugim viđenjima društva u odnosu na neke druge discipline koje imaju pravo kao svoj predmet“ (Kozlić, 2016: 94).

U nastavku, u knjizi se izlaže odnos prava i etike kroz historijski razvoj etičkih teorija od eudaimonizma pa sve do savremenih shvatanja morala. Ovo poglavlje, osim što predstavlja odličnu propedeutiku u istoriju etičke teorije, na najbolji način uvodi čitaoca u ono što slijedi, a to je filozofska teorija prirodnog prava. Autor izlaže čitavu istoriju filozofskog zanimanja za prirodno pravo od stoika preko Tome Akvinskog i drugih srednjovjekovnih filozofa pa sve do novovjekovnih mislilaca. Iz samog naslova slijedećeg poglavlja „Utemeljenje filozofije prava u njemačkoj idealističkoj filozofiji“ saznajemo ko su bili prvi mislioci koji su se bavili ovom oblašću. Iako se svi predstavnici njemačkog idealizma ostavili bitnog traga u promišljanju pravne teorije, Kozlić ipak naglašava važnost Kantove i Hegelove uloge u razvoju filozofije prava. Ono što povezuje ova dva mislioca je stav da koncept prava prozlaži iz ideje slobode. Autor posebno akcentira Hegelovu ulogu u kritičkoj refleksiji pravne teorije i predstavlja ga kao prvog autora koji sistematski izlaže osnovne postavke filozofije prava. Do Montesquieua mislioci su se bavili politikom, životom u zajednici, odnosno prelaskom iz prirodnog u društveno stanje, dok se sa Kantom i Hegelom počinje suštinski analizirati pravna nauka.

Autor veoma pažljivo prati historijsku liniju razvoja mišljenja o pravu pa nakon Hegela slijedi Marx koji svoju misao o državi, pravu i politici zasniva na kritici Hegelovih stajališta. Svoju knjigu, Kozlić završava pregledom suvremenih perspektiva o pravnoj nauci, ukazujući na filozofske

analize prava u nekim linijama mišljenja poput pozitivizma, fenomenologije i kritičke škole društva. Poseban kuriozitet ovog poglavlja je što autor spominje fenomenološku teoriju čije su ideje bile važne za razvoj „čiste teorije prava“ (Kozlić, 2016: 350).

Pred nama je knjiga koja je pisana jasnim jezikom, a izložene teorije su na najbolji mogući način objašnjene/približene ne samo studentima, već i budućim istraživačima ove oblasti. Ovaj udžbenik bitno popunjava prazninu istraživanja filozofije prava i nadamo se da će potaknuti neka nova istraživanja u ovoj oblasti.